

Τζίνα Καλογήρου, Το Αλωνάκι της Ανάγνωσης. Αναλύσεις λογοτεχνικών κειμένων και διδακτικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας, Εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 2016, σελίδες 912.

Το νέο βιβλίο της Τζίνας Καλογήρου, καθηγήτριας Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και της Διδακτικής της στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, φέρει τον πρωτότυπο τίτλο *Το Αλωνάκι της ανάγνωσης, Αναλύσεις λογοτεχνικών κειμένων και διδακτικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας*. Πρόκειται για έργο ωριμότητας, στοχασμού και πανεπιστημιακής πείρας της συγγραφέως, που αποτελεί πρωτότυπη συμβολή στη διδακτική της λογοτεχνίας. Το βιβλίο εντυπωσιάζει με τον όγκο του, την πολύ προσεγμένη αισθητική του εμφάνιση, την ωραία εικόνα του εξωφύλλου και την πλούσια έγχρωμη και ασπρόμαυρη εικονογράφηση του, η οποία συνοδεύει το λόγο και εμπλουτίζει την εμπειρία της ανάγνωσης του βιβλίου.

Η ανάγνωση ως αλωνάκι είναι η ζωτική μεταφορά που χρησιμοποιεί η συγγραφέας για να εισάγει τον αναγνώστη στη μαγεία και το παιχνίδι της ανάγνωσης, χρησιμοποιώντας μια λέξη που –τουλάχιστον για τους περισσότερους από εμάς– είναι συνδεδεμένη με τον εμβληματικό στίχο του Διονυσίου Σολωμού «Τα μάτια μου δεν είδαν τόπον ενδοξότερον από τούτο το αλωνάκι».

Η ανάγνωση ως αλωνάκι είναι για τη συγγραφέα το πεδίο όπου εξελίσσεται αενάως το παιχνίδι της ζωής και του θανάτου. Ο τίτλος του βιβλίου, επομένως, δεν αποτελεί μόνο έναν έμμεσο φόρο τιμής στις λογοτεχνικές συνδηλώσεις της λέξης και στους ποιητές που της προσέδωσαν πλούσιες νοηματικές και συμβολικές προεκτάσεις, είναι ταυτόχρονα και ένα σχόλιο για την ίδια την ουσία της λογοτεχνικής ανάγνωσης. Οι μελέτες που συγκεντρώνονται σ' αυτό το βιβλίο σηματοδοτούν τα ίχνη της μακρόχρονης ερευνητικής διαδρομής της Τζίνας Καλογήρου στο χώρο μελέτης της ανάγνωσης, της λογοτεχνίας και της διδακτικής της, και στοχεύουν στη διερεύνηση του πεδίου της λογοτεχνίας, ως σημαίνοντος αισθητικού και μορφωτικού αγαθού, αλλά και στη μελέτη της διδακτικής της λογοτεχνίας ως ακαδημαϊκού αντικειμένου.

Οι μελέτες του τόμου είναι χωρισμένες σε τέσσερις εκτενείς, ευδιάκριτες ενότητες: Α' Το αλωνάκι της ανάγνωσης, Β' Διδακτική της λογοτεχνίας, Γ' Λόγος και εικόνα, Δ' Συγγραφείς και κείμενα: κριτικές προσεγγίσεις. Αναφέρονται στην ανάγνωση, μελέτη και διδακτική αξιοποίηση της λογοτεχνίας, στη θεωρία και κριτική του εικονοβιβλίου (picturebook), στη δια-καλλιτεχνική ποιητική (inter-art poetics) στη θεωρία και τη φαινομενολογία της ανάγνωσης, στη θεωρία και κριτική της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους, καθώς και στην ερμηνευτική και διδακτική προσέγγιση ποικίλων κειμένων και συγγραφέων: από τους μείζονες νεοέλληνες

ποιητές και πεζογράφους έως τον Shakespeare, τον Mozart, ξένους και Έλληνες συγγραφείς για παιδιά, καθώς και εικονογράφους— διαφαίνεται για παράδειγμα η γνώση και η σε βάθος ενασχόληση της συγγραφέως με τον κορυφαίο, πολυβραβευμένο καλλιτέχνη Shaun Tan, τον οποίο άλλωστε πρώτη ανέδειξε και μελέτησε στην Ελλάδα, συστήνοντάς τον στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό.

Στο *Αλωνάκι της ανάγνωσης* παρουσιάζονται και τεκμηριώνονται θεωρητικά οι πολυποικίλες δυνατότητες που προσφέρει η διδακτική επεξεργασία, η δια-καλλιτεχνική οπτική και η πολύτροπη αναγνωστική προσέγγιση της λογοτεχνίας, καθώς και η αλληλεπίδραση των μαθητών με τα λογοτεχνικά βιβλία. Η συγγραφέας χρησιμοποιεί με άνεση τις θεωρίες λογοτεχνίας προκειμένου να προσεγγίσει και να ερμηνεύσει τα λογοτεχνικά έργα: Νέα Κριτική, αναγνωστικές θεωρίες και θεωρία της πρόσληψης, διαλογικότητα, καρναβαλική θεωρία, θεωρίες διακειμενικότητας, Κριτική Παιδαγωγική, ερμηνευτική και μετα-αποικιακή θεωρία, είναι ορισμένες από τις θεωρίες που αξιοποιούνται ως εργαλεία μελέτης των κειμένων.

Στο βιβλίο παρουσιάζονται επίσης πολλές και ποικίλες δραστηριότητες, που εμπλουτίζουν την ανάγνωση και τη διδακτική προσέγγιση της λογοτεχνίας και ενισχύουν την αισθητική και αναγνωστική απόλαυση του μαθητή-αναγνώστη, αποσκοπώντας στη δημιουργική πρόσληψη του κειμένου και στην ενίσχυση της επινοητικότητας και της φαντασίας των παιδιών. Οι δραστηριότητες αυτές αναφέρονται στη νοηματική κατανόηση, στην ανάδειξη θεματικών στοιχείων του κειμένου, καθώς και στη σύνδεση του βιβλίου με άλλα λογοτεχνικά κείμενα ή με τις τέχνες (ζωγραφική, μουσική), αλλά και στη δημιουργική γραφή. Ο παιγνιώδης και δημιουργικός χαρακτήρας των δραστηριοτήτων αυτών προκαλεί το ενδιαφέρον του παιδιού για τη λογοτεχνία και κατ' επέκταση συμβάλει στην ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας, έννοιας που επανέρχεται στο βιβλίο, καθώς έχει θεωρητικά και επιστημονικά απασχολήσει τη συγγραφέα στην ουσιαστική διασύνδεσή της με την έρευνα και τη διδακτική της λογοτεχνίας.

Μέσα από όλες τις μελέτες και τις προσεγγίσεις αυτού του πολυσέλιδου τόμου διαφαίνεται η πεποίθηση της συγγραφέως ότι, μέσα στα πλαίσια του θεσμικού χώρου της σχολικής τάξης, η ανάγνωση, άρα και η διδασκαλία του λογοτεχνικού κειμένου, πρέπει όσο το δυνατόν περισσότερο να ξεφεύγει από κάθε μορφή καταναγκασμού, από την ανιαρή ατμόσφαιρα καταιγισμού ερωτήσεων που υποχρεώνουν το μαθητή να λογοδοτήσει για την ανάγνωσή του. Η ανάγνωση εντός του σχολείου πρέπει να προσομοιάσει στην ελεύθερη, φυσική και απο-ενοχοποιημένη ανάγνωση της ιδιωτικής ζωής, εμπειρία ευχάριστη, γόνιμα ψυχαγωγική και απόλυτα δημιουργική. Από την άλλη πλευρά, πάντοτε μέσα από την κατάλληλα σχεδιασμένη διδακτική παρέμβαση, ο εκπαιδευτικός πρέπει να στοχεύσει στη διαμόρφωση κριτικών αναγνωστών, οι οποίοι, περνώντας από το στάδιο της απλής αποδοχής ή απόρριψης του βιβλίου φτάνουν στην ουσιαστική αλληλεπίδραση μαζί του, στην κατανόηση

και κριτική προσέγγιση των δομικών συνιστωσών της κειμενικής πραγματικότητας (θέμα, χαρακτήρες, σκηνικό κ.ά.) και οπωσδήποτε των ιδεών του κειμένου.

Ιδιαίτερα το θέμα της κριτικής ανάγνωσης του λογοτεχνικού κειμένου μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο της Κριτικής Παιδαγωγικής τίθεται εμφατικά και υποστηρίζεται με στερεότητα σε μελέτες του παρόντος τόμου. Η συγγραφέας υποστηρίζει, αξιοποιώντας εκτενή και σύγχρονη βιβλιογραφία, ότι οι μαθητές ως αναγνώστες πρέπει, εφαρμόζοντας μια μεγάλη ποικιλία αναγνωστικών στρατηγικών και μέσω της διδακτικής παρέμβασης του εκπαιδευτικού, να γίνουν «ανθιστάμενοι» και ταυτόχρονα «αφοσιωμένοι» αναγνώστες, να υποβάλουν το κείμενο σε διαρκή επερώτηση, να απορροφώνται από αυτό, αλλά ταυτόχρονα να υποβάλλουν το κείμενο σε κριτικό έλεγχο, διαβάζοντας ανάμεσα από τις γραμμές, βρίσκοντας εναλλακτικές ερμηνείες, νέα ερωτήματα και σημεία προβληματισμού σε αυτό.

Σε πολλά από τα μελετήματα του τόμου διακρίνουμε την πεποίθηση της συγγραφέως ότι ο καθένας από τους μαθητές μας είναι ένας «εν δυνάμει καλλιτέχνης» ή τουλάχιστον έτσι μπορεί να τον κάνει να νιώσει η επαφή του με την λογοτεχνία. Η αξία της λογοτεχνίας, σύμφωνα με τη συγγραφέα, έγκειται και σ' αυτό: ότι μιλά στον άνθρωπο για τον άνθρωπο και τη σχέση του με τον κόσμο. Η ανάγνωσή της επομένως της συνιστά μια εμπειρία που μας χρησιμεύει γενικότερα στη ζωή, αφού, εκτός των άλλων, διαμορφώνει κι εμπλουτίζει την εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας. Η άποψη αυτή έρχεται σε συμφωνία με τις θεωρίες αναγνωστικής ανταπόκρισης, σύμφωνα με τις οποίες η ανάγνωση της ποίησης νοείται σαν ένα γεγονός στη ζωή του αναγνώστη, ένα συμβάν δηλαδή που καταγράφεται στη συνείδησή του τη δεδομένη στιγμή της ανάγνωσης και τον επηρεάζει στην μετέπειτα πορεία του στη ζωή.

Το *Αλωνάκι της ανάγνωσης* είναι ένα βιβλίο με πρωτοποριακές προτάσεις τόσο για την προσέγγιση όσο και για την ανάγνωση και τη διδακτική της λογοτεχνίας. Οι μελέτες του γραμμένες με επιστημονικότητα, στέρεη γνώση των κριτικών θεωριών λογοτεχνίας, αλλά και με ποιητικότητα, προωθούν μια φρέσκια και φωτισμένη αντίληψη για το ρόλο και τη σημασία της λογοτεχνίας στην εκπαίδευση και γενικότερα στη ζωή των μαθητών. Το ίδιο ωφέλιμο όμως θα είναι το βιβλίο αυτό και για τους έμπειρους εκπαιδευτικούς, αλλά και τους εν γένει ενήλικες αναγνώστες της λογοτεχνίας, αφού μπορεί να τους εισάγει με γοητευτικό τρόπο σε μια σύγχρονη, απολαυστική, πνευματικά και διανοητικά προκλητική, εναλλακτική ανάγνωση και διδασκαλία του λογοτεχνικού κειμένου.

Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Πρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος